HØJBY nyt

Lokalnyheder for Højby-Lindvedområdet

Indlæg i Højby Nyt 2009 Nr. 7

Bystævnet i Højby

Af: Paul Georg Pedersen, formand for Højby Lokalhistoriske Arkiv.

Det var gamle, nedarvede skikke fra middelalderen, der med Bylav, Byhorn, oldermand og bystævne sammen med de gamle lavsvedtægter kaldet Byskrå, som fandtes i enhver landsby, der var gældende lov i sognet. Oldermandshvervet, der i fællesskabets tid var ubrydeligt knyttet til bylavet, fik i 1800-tallet en mere selvstændig stilling. Det blev flere gange fastslået fra centralad-ministrationen, at oldermændene stadig havde funktioner at varetage. I 1791 kom en forordning, der sagde, at i de byer, hvor der ikke var en sognefoged, skulle oldermanden overvåge orden og sædelighed.

Da så forordningen af 13. maj 1841 om sogneforstanderskaberne kom, var der forud i januar måned udsendt en kancelliskrivelse, der fastslog, "at med Oldermandsinstitutionen skal det have sit forbli-vende ved, hvad der på ethvert sted har været Skik og Brug". I 1884, da man mange steder var holdt op med at vælge oldermand, kom der en skrivelse fra Indenrigsministeriet den 30. maj s.å., der sagde, at det kunne man ikke. Var der byer, hvor dette var tilfældet, kunne øvrigheden vælge en mand til at varetage oldermandens forpligtelser, og de dermed forbundne udgifter skulle pålignes byen.

Oldermandens tre vigtigste hverv var som brandfoged, snefoged og almisseuddeler. De to første hverv blev til borgerlige ombud i hhv. 1861 og 1891, og det sidste ophørte med almisse in natura.

Højbys Bystævne fra 1970. (Dannebrogsforeningen forår 2009).

Da Højby ikke, som 41 andre sogne på Fyn, er så heldige at have de gamle bylove (Byskrå) bevaret, er vi jo taknemmelige over, at vi i Klaus Berntsens Erindringer fra barndom og ungdom har en fin beretning fra hans hånd vedrørende dette emne:

På Højbys stævnesten, hvoraf der fra starten var 17 stykker, lig med antallet af gårde i byen på den tid, hvor hver gårdmand havde sin sten. Disse er fint tilhuggede og der er på den ene side hugget årstallet 1848 - der må formodes at være det år, stævnet er anlagt - efterfulgt af tre bogstaver, forbogstaverne på ejeren af hver enkelt gård. Stævnestenene blev imidlertid flyttet fra deres oprindelige plads, nemlig dér hvor Højby Station i 1876 blev bygget. Sydfynske Jernbane bekostede en flytning til den lille høj ved baneoverskæringen med stakit omkring og med en flagstang i midten. Der blev da tilføjet to sten mere, nemlig én for Højby Skole og én for Højby Friskole, så der nu var 19 sten i alt. Ved samme lejlighed huggede man så på den modsatte side af hver enkelt gårds sten årstallet 1876 samt forbogstaverne på den gårdmand, der nu var ejer af gården. Samtidig fik nu også byens to skolelærere hugget deres navne i skolernes sten.

Iflg. Klaus Berntsen samledes bymændene ofte med kort varsel. Signalet til at møde blev givet af oldermanden, ved at han gik ned ad bygaden og med korte mellemrum tudede i kobberhornet. Byloven er desværre forsvundet, den indeholdt nøjagtige regler for mark- og vejfred og lign. Det var en selvgiven lov, men den blev strengt overholdt. Man kendte jo ikke som nu til hverken amts- eller sogneråd, men hvert sogn var som en lille stat i sig selv og indrettet efter de stedlige forhold. Byloven dannede ram-

men om beboernes pligter og rettigheder.
Hvert år på St. Poulsdag (25. januar) skiftede byen oldermand og den dag var en festdag, hvor alle sognets beboere, så snart byhornet lød, samledes hos den afgående oldermand, for med ham i spidsen at bringe byloven, byhornet samt gildestøjet (ølbollen med øløse, stobene man drak af, alt af træ) hen til den nye oldermand, hvor der straks valgtes en "Stolsbroder", hvis hverv det var at drage omsorg for, at "Stobene" (træbægrene) ikke for tit stod tomme. Tillige valgtes en "Skuesbroder", der skulle gå oldermanden til hånde og tilse, at alt var i orden. Han skulle opkræve bøder af dem, der kom for sent, og i øvrigt sørge for, at man overholdt bylavets sæder og skikke. Når så disse valg var foretaget, morede man sig nogle timer med kortspil, drik og snak. Man spillede Femkort, Femtenstreg, Napoleon, Schevinsel og Polskpas.
Om dette spil sang Erik Bøgh, (forfatter og teatermand 1822 - 1899):
"Polskpas er nu det politiske spil, bonden har trumfen, og trumfe han vil, Kejsere og Konger nu de skal herut, og førend påske er det hele kaput. Ka-ka-ka-put Ka-ka-ka-put"
Indtil 1867 holdt Højby Sogns beboere deres gamle "St. Knuds Gildeslag" i hævd og i 1867 var også sidste gang, den gamle skik »at holde Lyd« blev fulgt i Højby. Det var da gårdejer Hans Mortensens søn, Peder Hansen fra "Østergård", blev gift med gårdejer Peder Larsens datter, Ane Pedersdatter, fra "Vestergård". Det var, når en ny mand eller et nyt ægtepar havde overtaget en ejendom i byen, da måtte vedkommende senest 8 dage efter give et gilde, et såkaldt indgangs- eller igangsgilde for at blive optaget i lavet.
Det var store gilder, der blev holdt i de tider, nogle varede i flere dage, men for at udgifterne ikke skulle blive for store, var der i byloven fastsat regler for, hvad hvert enkelt medlem af lavet i forhold til sit hartkorn skulle yde af smør, kød, æg, brød, øl samt høns og ænder, der altsammen gik under navnet »føring« (foræring), hvorfor den første gildesdag blev kaldt »føringsdag«.
Ja, man har indtryk af, at enhver lejlighed i løbet af året blev brugt til at samles til gilde, for der var tjæregilde, når oldermanden havde været i Odense og købe en tønde tjære til vognsmørelse, hvorefter han med byhornet kaldte til samling på stævnet, hvor hver mand så mødte med sin tjærekande.
Bylauget var ligeledes fælles om en tyr og en orne, og når der årligt holdtes skifte om, hvem der skulle opstalde disse dyr, holdt man et tyre- eller ornegilde!!
Den sidste af disse gamle skikke, der blev holdt ved lige indtil 1938, var Kjørmesgildet 2. februar hvert år. Der var mange folk på gårdene og alle skulle jo med. Det startede kl. 15 med foredrag og kaffe, derefter skulle folk jo hjem at fodre og malke køerne. Om aftenen mødtes man så igen, hvor pigerne havde den smurte mad med. Efter spisningen var der dans og underholdning. Men den fest stoppede som sagt i 1938, da tre forholdsvis unge mænd - alle familiefædre – i løbet af ganske kort tid og af forskellige sygdomme afgik ved døden. Det var et stort chok for den lille landsby på kort tid at miste tre af sine kendte personligheder i byen, gmd. Marius Larsen, "Granly", landpost, ringer og graver Kristian Kristiansen, Højbyvej 6, og gmd. Lars Larsen, "Lindegård". Så Kjørmesfesten blev aflyst det år og kom aldrig i gang igen.
Nu kan man jo synes, det var længe, at man fortsatte med fortidens styreform og skikke, da man som ovenfor beskrevet havde fået forstanderskabet indført i 1841 og sognerådene i november 1867, men her må man huske på, hvilken omvæltning der havde fundet sted. Man havde været fæstere i århundreder under herremanden indtil udskiftningen, for Højbys vedkommende 1804-15, og selv om man havde fået selvstyre pø om pø fra 1841 og regulært fra 1867, var det hele jo nyt endnu, og det gamle kendte man.
Bystævnet, som vi kender det i dag, blev i foråret 1970 flyttet fra højen ved baneoverskæringen hen på Foreningen Dannebrogs mindeplads. På det sted, hvor stenene nu står, lå forinden Højby Telefoncentral indtil efteråret 1969, da centralen blev nedlagt, huset revet ned og Fyns Telefon forærede Dannebrogsforeningen grunden. Stævnet og Mindepladsen har hhv. siden 1899 og 1909 tilhørt Foreningen Dannebrog. Det er en kulturarv, som vi i Højby alle skal værne om, ligesom Højbys damer nu i 110 år har gjort det. Værnet om stævnet med flag og rigsvåben samt mindepladsen, hvor de til næste år kan fejre, at det er 40 år siden, det hele blev samlet på et sted.

Der flages året igennem på flagdage og på medlemmernes fødselsdage, bryllupper og begravelser.

Højbys Bystævne 1876-1970 ved baneoverskæringen på Højbyvej i 1944.

"Forseelser mod byens vide og vedtægt betalt med bøder i form af øl, der blev drukket i fællesskab under forsæde af oldermanden og hans "stolsbroder" (bisidder). I Højby syd for Odense opbevarede man endnu i slutningen af 1800 årene et sæt gildestøj bestående af en bolle og nogle krus af træ foruden ved denne øløse fra 1709, hvis krog er formet som et hestehoved". – Nationalmuseet.